

темообразующие, организационно-содержательные в комплексе качества высшего образования относительно реализации отношений "индивидуальное-общественное", "личное-коллективное".

Ключевые слова: информация, технология, содержание, организация, качество.

Mudrak V. I. The modern data-technology trends in the highest education quality of content constitution

Modern scientific methodological approaches to the development of the highest education in a global informational space are realised in the system of informational characteristics, qualities and specific peculiarities. These points reflect the state, trends and perspectives of such education development. The perspectives are shown as those that create a system, as organisational and substantial combination of relations in a system "individual-social" and "personal-collective".

Key words: information, technology, content, constitution, quality.

Палько І. М.

Житомирський державний університет
імені Івана Франка

СОЦІАЛЬНО-ІНТЕРАКТИВНИЙ ТЕАТР ЯК МЕТОД ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ СОЦІАЛЬНИХ ПЕДАГОГІВ ДО ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

У статті розглядаються характерні особливості використання соціально-інтерактивного театру як методу підготовки майбутніх соціальних педагогів. Виявлено можливість театральної дії щодо формування професійно необхідних якостей у майбутніх соціальних педагогів.

Ключові слова: суб'єкт-суб'єктний підхід, проблемне навчання, інтерактивний театр, імпровізаційна сцена, анти-модель, джокер, театральний форум.

Постановка проблеми. Професійна підготовка майбутніх соціальних педагогів набуває пошуку та розробки ефективних методів формування в них професійно-особистісних якостей. На нашу думку, адекватним вирішенням даної проблеми є впровадження інтерактивного театру, основним завданням якого є навчити майбутнього соціального педагога орієнтуватися в різних життєвих ситуаціях, давати об'єктивну оцінку власній поведінці та вчинкам, урахувувати можливості інших, установлювати зв'язки між контактами, впливати на їх інтереси, потреби та діяльність [1, с. 119], а також для встановлення ними навичками діагностики глибинних причин порушення стосунків з іншими людьми, діалогічної взаємодії та ін. [7, с. 60]. Суб'єкт-суб'єктний підхід у навчанні і навчанні зростаючого покоління пов'язаний із діалогічною взаємодією особистостей на рівноцінній основі. Особистісний діалог рівноправних партнерів соціальної діяльності вимагає від його учасників визнання рівнозначності особистостей, кожен з них вносить творчий внесок у розвиток єдиної педагогічної системи. У цьому випадку мова йде не про окремого суб'єкта (викладача вищої школи), що "впливає" на іншого суб'єкта (студента), а про створення діалогічної системи (групового суб'єкта), який вирішує спільні задачі розвитку її учасників відповідно до цілей кожного з них і власних завдань для обох [6, с. 125].

Питання використання театру у спільному з глядачем вистави пошуку вирішення проблеми та виходу зі складної життєвої ситуації було розроблено Боалем А., автором новинки форум-театру, який створив перший вуличний "Театр пригнічених" [5, с. 34-35]. Основні ж методи психодрами та використання театру у наданні психологічної допомоги суб'єкту було вперше розроблено Морено Я.; Квін Б. представляє досвід

застосування психодрами для підготовки, терапії та підвищення кваліфікації психодраматистів й психотерапевтів інших напрямів. Андерсон Д. застосовує деякі методи підготовки театральних акторів для роботи з особами, що мають психологічні труднощі у сфері спілкування (драматерапія). У терапії творчого самовираження Бурно М. є елементи театральних вправ та вистав поряд із використанням інших різновидів мистецтва для допомоги психічно хворим людям. У вітчизняній педагогіці у процес підготовки майбутніх вчителів при викладанні курсу “Педагогічна майстерність” впроваджені елементи театального мистецтва, заснованих на ідеях Стапіславського К. [7, с. 60].

Питання застосування театального мистецтва в освітній діяльності розглядалися як окремі аспекти у працях Барахтяна М. М., Дергач М. А., Капської А. Й., Лисовського В. Т., Русенчик А. О., Сергієнко І. М., Сетрукової Л. А. [3, с. 80].

Запропонована робота має на меті визначення можливостей театальної дії щодо формування професійно необхідних якостей у майбутніх соціальних педагогів.

Театр завжди використовувався як потужний соціально-виховний інструмент впливу на особистість, тому для соціального педагога як організатора, керівника та режисера театального колективу так необхідно опанувати основними підходами організації та керівництва, знаннями й уміннями взаємодії керівника – режисера та виконавців [3, с. 80].

Саме театр дає можливість розіграти певну проблемну ситуацію (педагогічна проблемна ситуація створюється за допомогою активних дій і питань викладача, підкреслюється новизна, важливість та інші якості пізнаваного об’єкта; психологічна проблемна ситуація є суто індивідуальною, залежить від індивідуально-психологічних рис особистості [1, с. 119]), поведінку людини в ній, коли студент повинен мобілізувати весь свій досвід, знання, навички, зуміти вжитися в образ певної особи, зрозуміти її дії, оцінити проблему і знайти правильну лінію поведінки [1, с. 119]. Зазначимо, що під проблемним навчанням розуміється така організація навчальних занять, яка забезпечує створення під керівництвом учителя проблемних ситуацій і активної самостійної діяльності студентів, різноаспектних способів мислення, унаслідок чого і відбувається творче оволодіння професійними знаннями, навиками, уміннями і розвитком розумових здібностей [1, с. 118]. Інтерактивний театр вирішує проблему взаєморозуміння. Науковий підхід до побудови театального дійства в інтерактивному театрі дозволив об’єднати прийоми практичної психології і закони професійного театру, в результаті чого була створена концепція інтерактивного театру. Його ключова ідея – активна взаємодія з глядачем, його внутрішнім світом, а також гармонізація психоемоційного стану глядача [8, с. 7].

З метою ефективнішої просвітницько-профілактичної роботи серед молоді на базі Житомирського державного університету імені Івана Франка, при Студентській соціальній службі для молоді (СССМ), у 2007 р. був створений “Соціально-інтерактивний театр життя” (далі – Театр), а з 2008 р. для студентів соціально-психологічного факультету було введено спецкурс з однойменною назвою.

У творчій діяльності театального колективу є свої особливості, між керівником-педагогом та учасниками колективу повинна відбуватися ефективна співпраця-інтеракція, щоб молодь мала змогу вільно висловлювати свою точку зору, доводити правомірність своєї позиції, своїх переконань тощо. Така взаємодія допомагає розвивати творчий потенціал молодої людини, надає можливості реалізуватися та самоствердитися [3, с. 80]. Крім того, відзначимо потребу у використанні різних видів діалогічної взаємодії з глядачем та між акторами під час здійснення виступу [7, с. 61], що виправдовує використання в назві театру термінолексми “інтерактивний”. Діяльність Театру, який діє за принципом мистецтва переживання, відбувається у двох напрямках

вистави, тривалістю годину-півтори, тяжіють до більш класичних театральних вистав, з елементами інтерактивну на соціальні теми; інші, — тривалістю 20 хвилин (це п'єси прийнято називати анти-моделлю), відповідають принципам інтерактивного театру і є предметом дослідження даної роботи.

Отже, інтерактивний театр передбачає максимальне залучення глядача в театральне дійство, він стає співтворцем і співучасником дії. На відміну від традиційного театру, де глядач майже весь час знаходиться в пасивному стані, в інтерактивному театрі глядач активний, залучений в ту ж діяльність, що і актори. Однак це відбувається у своєму, паралельному глядацькому просторі [8, с. 7]. Творці інтерактивної п'єси прагнуть до того, щоб глядач асоціював себе з головним героєм, а також не бажав, щоб з ним сталося те саме, що з ним [8, с. 8].

Зазначимо, що протягом 2007-2009 рр. у репертуарі Театру з'явилися наступні вистави: "Театр життя", "Не боятись життя", "Яблуко (malum...)", "Життя +". Вистави театру присвячені важливим проблемам, зокрема: запобігання наркоманії, алкоголізму, СНІДу, торгівлі людьми, суїциду, подолання насильства; плануванню сім'ї, формуванню моральних якостей, гендерному вихованню та формуванню міжкультурної толерантності тощо.

У постановках наявні когнітивні, емоційні і поведінкові перекручення, породжувані психічним захистом суб'єкта, відтворюючи думки і почуття героїв, їхній вплив на вибір лінії поведінки і реальні вчинки. Участь студента як актора у постановках дає можливість для відображення травматичних переживань, а також для засвоєння нових навичок взаємодії, які є більш адаптивними, ніж ригідні захисні стратегії. Коли розігруються етюди взаємодії педагога та учня, викладача та студента, батьківської особистості та дитини у групі інтерактивного театру, студенти набувають нового досвіду за рахунок діалогу, обміну думками. Замість стереотипного підходу до ситуації, людина починає відображати її з різних позицій. Іде процес самопізнання, учасники починають бачити себе більш реально, адекватно: не переоцінюючи своїх можливостей, але і без відчуття меншовартості. Здатність до саморегуляції у сфері спілкування у них розкривається найбільш повно. Студенти більш успішно спілкуються між собою, більш гнучко реагують на ситуації, які виникають у педагогічному процесі, більш творчо вирішують проблемні моменти у взаємодії із оточенням [6, с. 126]. Студент, майбутній соціальний педагог, за допомогою спеціальних вправ та тренінгів, що проводяться у процесі підготовки п'єси, повинен оволодіти навичками звільнення від негативного емоційного стану, моделювання позитивного психоемоційного стану, контролювати та формувати міжособистісну поведінку і т.д. [4, с. 97].

Умовно діяльність інтерактивного театру можна розділити на дві частини: створення театральної п'єси (символічна сцена й анти-модель) і театральний форум [8, с. 7]:

1. Символічна сцена (обмірковується учасниками інтерактивного театру задалегідь; вона вводить глядачів у проблему на підсвідомому рівні, і демонструється на початку вистави) [8, с. 9].

2. Анти-модель (п'єса) демонструється два рази. Перший раз глядачі просто дивляться п'єсу, а під час другого показу мають право у будь-який час зупинити дію).

3. Форум (залучення глядачів до подання) за сприяння джокера глядачі втягуються в дію, стають на місце протагоніста чи іншого персонажа і пропонують своє вирішення проблеми у взаємодії з іншими учасниками вистави) [8, с. 9].

З метою виявлення ефективності проведеної роботи та подібної форми профілактики можна провести опитування глядачів: про ті переживання, яких вони зазнали; про ті зміни, які сталися з героями п'єси в процесі демонстрації і т.д. Крім цього, в кінці можна провести анкетування [8, с. 10].

“Соціально-інтерактивний театр життя” є вагомим внеском у втілення освітніх програм за концепцією “Рівний-рівному”, розробленої фахівцями Міністерства освіти і науки України, та свідчить, що: “досвід із запобігання проявам негативної поведінки, нагромаджений громадськими організаціями, показує, що найоптимальнішим методом профілактичної роботи є навчання між однолітками, коли молода людина оволодіває знаннями та набуває соціального досвіду в ході спілкування з ровесниками” [5, с. 6], – саме такий досвід передає Школа Рівних Можливостей. Для удосконалення роботи Театру було вивчено багаторічну роботу Школи Рівних Можливостей щодо залучення молоді до соціальної дії, формування прошарку соціально активних молодих людей, небайдужих до процесів, що відбуваються у суспільстві, котрі мають бажання змінити суспільство на краще, а також пошуку нових найефективніших, найвпливовіших методик соціальної роботи та їх адаптація до української сучасних реалій, залучення найкращих спеціалістів [2, с. 14].

Відзначимо той факт, що діяльність театрального колективу (обов'язковими учасниками інтерактивного театру є: актори (залежно від сценарію – від 3 до 8 осіб): джoker (провідний) – посередник між акторами і аудиторією, управляє дією [8, с. 8]) носить суспільно-значимий характер, оскільки має на меті в тій чи іншій мірі допомогти дітям, підліткам, молоді зорієнтуватися в сьогоденні. Дуже часто молодій людині в момент кризової ситуації здається, що виходу немає, часто вона може себе вести інертно, рухаючись за течією, не прикладаючи зусиль для того, щоб змінити ситуацію. розв'язати проблему ефективними шляхами. Саме для допомоги у вирішенні нелегких життєвих ситуацій соціальний педагог організовує творчий колектив [3, с. 84].

Цільові групи, з якими працює Театр, можна поділити на:

– власне тих осіб, які потрапили у складну ситуацію і потерпають від різних форм насильства або власної залежності;

– пересічних членів суспільства, які можуть опинитися в складних життєвих ситуаціях через необізнаність і у яких не вистачає інформації або власного досвіду для попередження виникнення проблеми;

– не менш важливою є робота з впливовими особами, які мають покращити ситуацію в суспільстві шляхом проведення попереджувачих заходів та надання допомоги людям, що потрапили в складну ситуацію [2, с. 16].

П'єса, яку створюють учасники інтерактивного театру, закінчується тим, що головний герой зазнає невдачі, а причина невдачі – не тільки в самому герої, але і в його оточенні [8, с. 8], індикатором того, що вистава була вдалою є глибока емоційна реакція глядача (часто пригнічення). Таким чином, ми можемо говорити про виконання театром деяких арт-терапевтичних функцій, а саме: катарсична (очищення, звільнення від негативного стану); регулятивна (зняття нервово-психічного напруження, моделювання позитивного психоемоційного стану); комунікативно-рефлексивна (формування адекватної міжособистісної поведінки) [4, с. 97]. Інтерактивний театр дає можливість глядачеві не просто відсторонено сприймати події вистави, а й реально “проживати” їх: щось змінювати в просторі власного внутрішнього світу, звільняючись від напруги, стресу, гармонізуючи переживання. Таким чином проявляється турбота про душевний, психологічний стан глядача і проявляється антистресовий компонент інтерактивного театру [8, с. 7].

Професійна вправність соціального педагога-організатора, керівника-режисера його знання та вміння надають можливість правильно організувати діяльність колективу, втілюючи важливу умову, щоб усім було цікаво працювати [3, с. 83]. Психологічний клімат, що створюється у процесі діалогічної взаємодії, орієнтованої на глибинну діагностику і корекцію особистості учасників, будується на проявах один до одного довіри, емпатії, конгруентності, прийняття, взаємоповаги, рівності, безумовно-

і індивідуальності кожного, теплоти, любові, підтримки розвитку позитивного психологічного впливу суб'єктів спілкування [6, с. 126].

Театральне мистецтво як видовищна форма організації процесу соціально-педагогічного впливу, як інструмент соціального пропагування сприяє об'єднанню і зміцненню спільних дій, спрямованих на вирішення проблем, що постають перед нею, а також надає можливості профілактики кризових ситуацій у молодіжному середовищі, навчає вдаватися до конструктивних дій у складних життєвих ситуаціях. Саме тому майбутнім соціальним педагогам необхідно оволодіти основними підходами організації та керівництва театральним колективом [3, с. 84].

Висновок. Отже, майбутній соціальний педагог методом інтерактивного театру має навчитися аналізувати кризові життєві ситуації, застосовуючи теоретичні та методичні підходи соціальної педагогіки й інших суміжних наук, та адекватного пошуку виходу зі складної ситуації, а також завданням театру є унаочнення тих теоретичних проблем, які постають у процесі вивчення соціально-педагогічних дисциплін, формування навичок діалогічної взаємодії, корекції поведінки як у студентів-акторів, так і у глядача, та використання майбутніми фахівцями у своїй діяльності відповідних інноваційних форм, методів роботи, що можуть бути використані в подальшій професійній діяльності. Основним завданням інтерактивного театру є підвищення культури майбутніх соціальних педагогів, а також формування у них фахових якостей.

Перспективи подальших досліджень слід зосередити на процесі формування міжкультурної толерантності майбутніх соціальних педагогів у процесі професійної підготовки методом соціально-інтерактивного театру.

Використана література:

1. Бамбурак Н. М. Дослідження розвитку Я-концепції особистості майбутнього соціального працівника у вищому навчальному закладі / Н. М. Бамбурак // Збірник наукових праць Національної академії Державної прикордонної служби України імені Богдана Хмельницького. – 2009. – № 48/2. – С. 117-122. – (Серія “Психолого-педагогічні науки”).
2. Захарченко І. Форум-театр – нове слово у соціальній роботі / І. Захарченко // Вісник програм шкільних обмінів. – 2006. – № 26. – С. 14-20.
3. Короткова Р. І. Методика підготовки майбутніх соціальних педагогів до організації та керівництва театральним колективом / Р. І. Короткова // Науковий часопис НПУ ім. М. П. Драгоманова. – К.: Вид-во НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2008. – Вип. 8. – С. 80-85. – (Серія “№ 11. Соціологія. Соціальна робота. Соціальна педагогіка”).
4. Локарева Г. В. В. Театральне мистецтво як засіб досягнення позитивних результатів у процесі реабілітації хворих: теоретичний та практичний аспекти / Г. В. Локарева, Н. В. Стадніченко // Вісник Запорізького національного університету. – 2009. – № 1. – С. 95-100. – (Серія “Педагогічні науки”).
5. Немая Я. Гендерний інтерактивний театр : навч.-метод. посіб. / [Я. Немая, Л. Колос, І. Конченкова та ін.]. – К.: Школа рівних можливостей, 2007. – 176 с.
6. Сергієнко І. М. Глибинно-психологічні проблеми реалізації діалогічної взаємодії у педагогічній системі / І. М. Сергієнко // Вісник Черкаського університету. – 2008. – Вип. 137. – С. 124-127. – (Серія “Педагогічні науки”).
7. Сергієнко І. М. Інтерактивний соціально-психологічний театр як метод підготовки практичних психологів / І. М. Сергієнко // Теоретичні та методичні засади практичної психології: матеріали семінару-практикуму 23-25 січня 2006 р., Ялта: збірник праць // Проблеми сучасної педагогічної освіти. – Ялта: РВВ РВУЗ КГУ – 2006. – Ч. 1., Вип. 9. – С. 60-66. – (Серія “Педагогіка і психологія”).
8. Таберко Н. М. Интерактивное театральное представление для молодежи : метод. пособ. по формированию ответственного поведения в ситуации риска / [Н. М. Таберко]. – Мн., 2008. – 60 с.